

SECTION 17.

SOCIOLOGY AND STATISTICS

Опанасюк Тетяна Анатоліївна 

канд.іст.наук, доцент кафедри міжнародних відносин
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

ДИНАМІКА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Російська воєнна агресія призвела до значних наслідків у всіх сферах суспільного життя нашої країни: частина території України на півдні та сході тимчасово окуповані РФ; серйозних втрат зазнала національна економіка; багато населених пунктів та об'єктів інфраструктури повністю зруйновані; катастрофічних збитків завдано довілля; сотні тисяч людей втратили роботу, змушені були переїхати в інші регіони України або виїхали за кордон. Як наслідок, маємо істотні зміни на вітчизняному ринку праці та у сфері зайнятості.

Війна призвела до появи нових тенденцій на ринку праці: вона змінила поведінкові моделі і роботодавців, і працівників, переформулювала їх потреби.

Зокрема, за даними Державної служби зайнятості, напередодні російського вторгнення офіційний рівень безробіття в Україні становив майже 10% (для порівняння в країнах ЄС даний показник у середньому становить 7%) [4]. Найбільша кількість українців працювали у сфері торгівлі, сільському господарстві, промисловості, в системах освіти та охорони здоров'я.

У перші місяці війни українці втратили майже третину робочих місць. Серед осіб працездатного віку від початку війни втратили роботу майже 5 млн. українців. З них 1,2 млн. виїхали у сусідні країни, 3,6 млн. громадян, які залишились в Україні, стали безробітними. Через руйнування та окупацію територій багато хто з роботодавців припинили свою діяльність або через релокацію суттєво її скоротили. Інші змушені були вдаватися до тих чи інших непопулярних заходів (17% скоротили штат, 25% зменшили зарплату, 10% відправили у відпустку за свій рахунок). Найбільше респондентів зазначили, що їм скоротили заробітну плату більш ніж на 30% [2, с. 161-162]. Всі ці фактори говорять про приховане безробіття у державі.

Істотний вплив на роботу підприємств здійснила і мобілізація. Так, за даними статистики мобілізація торкнулась 83% компаній в Україні. При чому у половині компаній мобілізували кожного десятого працівника, майже 40% мобілізованих були висококваліфікованими працівниками: інженери, IT-фахівці, електрики, механіки, машиністи, водії [4].

Між попитом та пропозицією на ринку праці склався відчутний дисбаланс. У квітні 2022 р. він сягнув п'ятикратного зменшення з боку пропозицій, тобто претендентів і пошукачів роботи виявилось значно більше, аніж пропозицій, а робочих вакансій у 20 разів менше, ніж до війни. При чому, негативні наслідки війни відчули на собі більше працівники, аніж роботодавці, і втрата роботи болючіше вдарила саме по них. Фахівці сайту work.ua зазначили, що і прогнози на майбутнє не будуть оптимістичними, великий розрив між попитом і пропозицією залишатиметься ще довго і навряд чи його вдасться

швидко подолати після закінчення війни. Водночас, згідно зі статистикою work.ua, є окремі категорії вакансій, у яких попит на робочу силу знизився набагато менше, ніж в інших. Мова про такі вакансії як медицина і фармацевтика, сільське господарство та агробізнес, ІТ-галузь [1].

Щодо ІТ сфери, то саме міжнародна орієнтованість забезпечила їй найбільшу стійкість у розрізі вакансій. Водночас, під скорочення все ж потрапили і спеціалісти ІТ, які працювали на підприємствах інших секторів економіки. Оптимізуючи витрати та намагаючись утримати основний склад працівників, які відповідають за операційну діяльність, ті, хто відповідав за стратегічні процеси, запровадження та розробку нових проєктів, – також підпали під скорочення [6].

Слід наголосити й на тому, що за умов війни задля фізичного виживання падає й рівень домагань пошукачів роботи: люди готові виконувати її за нижчим рівнем своєї кваліфікації чи освіти, так само як згодні робити її за меншу оплату, бо в такій ситуації пріоритетним стає забезпечення первинних потреб. Опитування показало, що майже дві третини пошукачів (65%) згодні на нижчу зарплату (на 10–25% меншу від довоєнної), попри те, що у своїх резюме вони вказують ту, що мали до війни [3, с. 21].

Проте в кінці 2022 року ситуація покращилась: експерти Міжнародної організації праці оцінили рівень безробіття в Україні в кінці 2022 р. в 15,5%. Такий зріст можемо пов'язати з відновленням роботи багатьох бізнесів, а також деокупацією певних територій України та зменшенням інтенсивності бойових дій у деяких регіонах держави.

Станом на 1 квітня 2023 року, із зареєстрованих безробітних 20% раніше були зайняті у сфері торгівлі, 16% – у переробній промисловості, 15% – у сільському господарстві, 13% – у державному управлінні [4].

За даними Державної служби зайнятості на сьогодні найбільший попит у роботодавців спостерігається на кваліфікованих працівників робітничих професій. Підприємства шукають слюсарів, електриків, водіїв, трактористів, продавців, кухарів, двірників, прибиральників, бухгалтерів, вихователів, медсестер тощо. Тобто, основною проблемою на ринку праці залишається професійно-кваліфікаційний дисбаланс. Проте серед зареєстрованих безробітних 43% мають вищу освіту, а в окремих великих містах таких безробітних до 60% і більше. Високою також є і конкуренція на вакантні місця. Загалом на одну вакансію в системі Державної служби зайнятості претендують 4 людини, у сфері торгівлі – 8 шукачів роботи на місце. Лідером є сфера фінансів та страхування – там 24 претенденти на одну вакансію. Найбільша кількість вакансій зареєстрована в Києві, Львівській, Дніпропетровській, Хмельницькій, Київській та Одеській областях.

Згідно з даними дослідження, проведеного соціологічною службою Центру О. Разумкова з 28 вересня до 4 жовтня 2023 р., нині найбільше українців працює в торгівлі (16,7% загалом — 11,4% чоловіків і 21,8% жінок), сільському господарстві (9,9% — 13,4% і 6,5% відповідно) й освіті (9,7% — 4,2% і 15,3% відповідно), 16,5% чоловіків зайняті в будівництві, 11,4% — на транспорті й 12,1% жінок — в охороні здоров'я [5].

Головними труднощами під час пошуку роботи в Україні на думку респондентів є відсутність робочих місць за фахом (про це повідомили 55,3% опитаних, зокрема 58,3% чоловіків і 51,8% жінок), занижений рівень заробітної плати за наявними вакансіями (44,9%, 41,2 і 49,4% відповідно) та недостатність кваліфікації порівняно з вимогами роботодавця (14,9%, 14,7 і 15,3% відповідно). Водночас налаштованість на здобуття нової освіти є заниженою – готові на це лише 8,9% респондентів, зокрема 9,6% чоловіків і 8,2% жінок.

Негативною тенденцією також є те, що тривале безробіття для багатьох українців перетворюється на застійне. Так, 40,2% тих, хто не має роботи, але шукає її, є безробітними не менш як рік. Натомість лише 19,3% втратили роботу менш як три місяці тому, зокрема 23,5% чоловіків і 22,1% жінок. Найпоширенішою причиною втрати роботи під час війни виявилось закриття підприємств і скорочення штатів (8,9% усіх опитаних, 7,6% жінок і

10,4% чоловіків); водночас знайшли роботу лише 5,4% (5,0% жінок і 6,0% чоловіків). Але попри ці не надто оптимістичні ознаки 41,6% опитаних вважають, що в разі втрати роботи досить швидко (впродовж найближчих трьох місяців) знайдуть нову; цілком очікувано чоловіки більш упевнені в своїх силах (48,1% проти 35,1).

За результатами вище згаданого дослідження можемо зробити висновок, що сучасна українська економіка переважно забезпечує логістику, освітні та медичні послуги, відбудову зруйнованого та виращування сільськогосподарської продукції, а вітчизняному ринку праці притаманні як певні позитивні, так і негативні тенденції, пов'язані з воєнними діями та його подальша доля цілком залежатиме від успіхів ЗСУ.

Список використаних джерел:

1. Аналітика ринку праці до та під час війни. Час ринку шукача скінчився. URL: <https://www.work.ua/articles/employer/2863/> (дата звернення 2.08.2022).
2. Іваненко О. Зайнятість і війна: зміни на ринку праці. *Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія* / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С. 161-171.
3. Пищупіна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. Київ: Центр Разумкова, 2022. С. 21.
4. Пошук роботи: як змінився ринок праці в Україні під час війни та що буде після. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1872/posuk-roboti-yak-zminivsia-rinok-praci-v-ukraini-pid-cas-viini-ta-shho-bude-pislya> (дата звернення 19.05.2023).
5. Ринок праці України: де працює більшість українців і скільки заробляє. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/10/20/114567467/> (дата звернення 20.10.2023).
6. ТОП-професії в Україні під час війни: кого шукають роботодавці та скільки платять. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/economy/2022-04-17/top-professii-v-ukraine-vo-vremya-voynyi-kogo-ischut-rabotodateli-i-skolko-platyat/266199> (дата звернення 17.04.2022).